

De stem van de universiteit

*Universitaire pers
sinds de late
negentiende eeuw*

Redactie
Ab Flipse,
Dorien Daling
en Annelies
Noordhof-Hoorn

De stem van de universiteit

Universiteit & Samenleving

1. Universitaire vormingsidealen

De Nederlandse universiteiten sedert 1876

2. Stille wijkplaatsen?

Politiek aan de Nederlandse universiteiten sedert 1876

3. Onderzoek in opdracht

De publieke functie van het universitaire onderzoek in Nederland sedert 1876

4. Keurige wereldbestormers

Over studenten en hun rol in de Nederlandse samenleving sedert 1876

5. Over de grens

Internationale contacten aan Nederlandse universiteiten sedert 1876

6. Het universitaire bedrijf

Over professionalisering van onderzoek, bestuur en beheer

7. PIM HUIJNEN, De belofte van vitamines

Voedingsonderzoek tussen universiteit, industrie en overheid 1918-1945

8. Van Lectio tot PowerPoint

Over de geschiedenis van het onderwijs aan de Nederlandse universiteiten

9. PATRICIA FAASSE, Profiel van een faculteit

De Utrechtse bètawetenschappen 1815-2011

10. Universiteit, publiek en politiek

Het aanzien van de Nederlandse universiteiten, 1800-2010

11. De menselijke maat in de wetenschap

De geleerden(auto)biografie als bron voor de wetenschaps- en universiteitsgeschiedenis

12. Theologie, waarheidsliefde en religiekritiek

Over geloof en wetenschap aan de Nederlandse universiteiten sinds 1815

13. Spiegel of lachspiegel?

De betekenis van de campus novel voor de wetenschaps- en universiteitsgeschiedenis

14. Universiteit en identiteit

Over samenwerking, concurrentie en taakverdeling tussen de Nederlandse universiteiten

15. De universitaire campus

Ruimtelijke transformaties van de Nederlandse universiteiten sedert 1945

16. De stem van de universiteit

Universitaire pers sinds de late negentiende eeuw

De stem van de universiteit

Universitaire pers sinds de
late negentiende eeuw

redactie

AB FLIPSE, DORIEN DALING EN ANNELIES NOORDHOF-HOORN

Hilversum
Verloren
2024

Deze publicatie kwam mede tot stand dankzij financiële steun van het Centrum voor Universiteitsgeschiedenis en Wetenschapsstudies (RUG), het Stevin Centre for History of Science and Humanities (vU Amsterdam) en de J.E. Juriaanse Stichting.

Afbeelding op het omslag: Omslagen van universiteitsbladen, 2003
(foto: *Ublad*/Maarten Hartman).

ISBN 9789464551204

© 2024 Ab Flipse (red.)
Uitgeverij Verloren bv
Torenlaan 25, 1211 JA Hilversum
www.verloren.nl

Omslagontwerp: Robert Koopman
Opmaak: Rombus/Patricia Harsevoort, Hilversum

No part of this book may be reproduced in any form without written permission from the publisher.

Inhoud

Inleiding: de universitaire periodieke pers en de idee van de universiteit AB FLIPSE, DORIEN DALING, ANNELIES NOORDHOF-HOORN	7
Een oude waakhond in Groningen. De levensloop van een onafhankelijke universiteitskrant GUUS TERMEER	15
Binding versus kritiek in de Leidse universitaire pers, 1931-2022 PIETER SLAMAN	39
‘Ons kringetje van Polytechnici en Indologen’. Delftse studentenbladen tot 1950 ABEL STREEFLAND	59
Leuvense studentenpers tussen universiteit, kerk, staat en kolonie, 1897-1914 CHRISTIAAN ENGBERTS	80
Spreekbuis of eigen koers. De universitaire pers in het krachtenveld van de studentenpolitiek, 1963-1983 AGNES VAN STEEN	97
Virale kwesties. HIV/AIDS in de universitaire pers van Rotterdam RUBEN E. VERWAAL EN JACQUES VAN DER LINDEN	121
Van politieke krant naar multimediaal nieuws- en debatmedium. Universiteitsbladen in de afgelopen vijftig jaar RIES AGTERBERG	141
Over de auteurs	165
Register van persoonsnamen	167

Inleiding: de universitaire periodieke pers en de idee van de universiteit

AB FLIPSE, DORIEN DALING, ANNELIES NOORDHOF-HOORN

‘De journalistieke vrijheid van universiteitsbladen staat onder druk’, was op 5 oktober 2023 de alarmerende observatie van *de Volkskrant*. Aanleiding voor het artikel was het gedwongen vertrek van de hoofdredacteur van de Eindhovense universiteitskrant *Cursor* vanwege een voorgenomen publicatie die het college van bestuur van de universiteit onwelgevallig was. Uit protest zette de redactie de website van het blad ‘op zwart’. *Cursor* ontving veel steunbetuigingen, ook van buiten de Eindhovense universiteit, en velen uitten hun zorgen over de staat van de academische persvrijheid. Het conflict leidde zelfs tot Kamervragen. *De Volkskrant* besteedde ruime aandacht aan het voorval en de onderliggende kwestie: de essentiële spanning tussen onafhankelijke journalistiek en de financiering van universiteitsbladen door de instelling waarover ze schrijven.¹

Deze spanning tussen bestuurlijke belangen en professionele journalistieke normen is in Nederland sinds de jaren zeventig van de vorige eeuw inherent aan het verschijnsel universitaire pers. Destijds kozen de meeste universiteiten ervoor de bladen journalistieke onafhankelijkheid te verlenen, maar de afgelopen decennia lijkt deze garantie minder vanzelfsprekend te worden. Deze ontwikkeling is onlosmakelijk verbonden met zowel de veranderende aard van de universiteit als bredere actuele thema’s rondom journalistieke vrijheid en academische vrijheid, twee vrijheden die wereldwijd in toenemende mate onder druk staan.² Universiteitsbladen ervaren niet alleen die druk – naast sturing door de instelling bijvoorbeeld ook intimidatie op sociale media³ – maar vormen tevens een platform voor debat over de betekenis, grenzen, bedreigingen en kansen van academische vrijheid, inclusief persvrijheid. Zo worden in de bladen (inmiddels meestal in de vorm van magazines, websites en *social media*-uitingen) onderwerpen besproken als academische samenwerking met het bedrijfsleven en met autoritaire landen, publieke betrokkenheid bij de wetenschap, diversiteitsbeleid aan de universiteit, en ‘wokisme’.⁴ In de online reacties

1 George van Hal, ‘Universiteitskrant genuïlkorf’, *de Volkskrant*, 5 oktober 2023, 13-15.

2 Zie voor Nederland Klaas van Berkel en Carmen van Bruggen (red.), *Academische vrijheid. Geschiedenis en actualiteit* (Amsterdam 2020) en Lukas M. Verburgt en Jan Willem Duyvendak (red.), *Academische vrijheden in Nederland. Wat staat er op het spel?* (Amsterdam 2023).

3 Zie bijv. Rob Siebelink, “Sla haar in elkaar”. Reacties na verhaal *UKrant* over Chinese sjacheraars zijn onacceptabel’, *UKrant*, 23 november 2022, <https://ukrant.nl/sla-haar-in-elkaar-reacties-na-verhaal-ukrant-over-chinese-sjacheraars-zijn-onacceptabel> (geraadpleegd 5 april 2024).

4 Deze en andere thema’s staan ook centraal in Verburgt en Duyvendak (red.), *Academische vrijheden* a.w.

onder dergelijke artikelen, en in de bredere digitale wereld, lopen de gemoederen niet zelden hoog op, waarbij soms ook de berichtgeving en koers van het universiteitsblad worden bekritiseerd.

Deze bundel biedt een historisch perspectief op de rol van de universitaire periodieke pers in het academische leven. Uitgangspunt is dat deze pers een belangrijke barometer is van opvattingen over wat de universiteit is en zou moeten zijn, en dat zij tegelijkertijd mede vormgeeft aan die opvattingen.⁵ Academische media zijn als het ware ‘de stem van de universiteit’, zij het dat het geluid nooit eenduidig en altijd meervoudig is. De veelvormigheid van de universitaire pers weerspiegelt de uiteenlopende en voortdurend veranderende verbeeldingen van de academische gemeenschap: waar staat deze voor en wie maken er deel van uit? In haar proefschrift *De stem van de student* uit 2016 heeft Annelies Noordhof-Hoorn de geschiedenis van negentiende-eeuwse studentenbladen geanalyseerd.⁶ Deze bundel is in zekere zin een vervolg op dat proefschrift en richt zich op een breder scala aan universitaire media in de periode nadien.

Hoewel de opkomst van de professionele universitaire journalistiek uit de jaren zeventig dateert, fungeren universitaire media al sinds de negentiende eeuw als plaatsen waar academische politiek wordt bedreven, academische cultuur wordt gemaakt en de relatie tussen universiteit en samenleving wordt gedefinieerd. De bundel presenteert historische casestudies van uitgaven gelieerd aan verschillende Nederlandse universiteiten (en één Belgische) die gezamenlijk licht werpen op de veelvormigheid van de universitaire pers – met betrekking tot onder meer uiterlijke kenmerken, doelstelling en doelgroep, soorten nieuws en andere inhoud, en samenstelling en werkwijze van de redactie. Bewegend tussen corporaal en radicaal, corporate en kritisch, gemeenschappelijk en particulier, verkeert het academische medialandschap in permanente staat van transitie. In lijn met de ambitie van de reeks *Universiteit & Samenleving* om de geschiedenis te verbinden met de actualiteit, probeert dit deel hedendaagse discussies over het bestaansrecht, de functie en de onafhankelijkheid van universiteitsbladen te verrijken met historische inzichten en achtergronden.⁷

5 Klaas van Berkel, *Universiteit van het Noorden. Vier eeuwen academisch leven in Groningen. Deel 3: De zakelijke universiteit, 1945-2021* (Hilversum 2022), 740-743; Annelies Noordhof-Hoorn, *De stem van de student. Nederlandse studentenbladen in de negentiende eeuw* (Hilversum 2016), 16-18.

6 Noordhof-Hoorn, *De stem van de student* a.w. De inleiding geeft ook een historiografisch overzicht van Nederlandse en internationale literatuur over het onderwerp.

7 Voor recente bijdragen aan de discussie over de onafhankelijkheid van de universitaire pers, zie bijv. ‘Hoe blijven universiteits- en hogeschoolbladen onafhankelijk?’, *Folia*, 21 maart 2024, www.folia.nl/nl/actueel/161454/hoeblijvenuniversiteits-enhogeschoolbladenonafhankelijk; Alex van der Hulst, ‘Vox: betrokken of lastig en vervelend’, *Vox*, 15 mei 2023, www.voxweb.nl/nieuws/vox-betrokken-of-lastig-en-vervelend; ‘Een hoger-onderwijsinstelling kan niet zonder onafhankelijk medium’, *ScienceGuide*, 30 oktober 2023, www.scienceguide.nl/2023/10/een-hoger-onderwijsinstelling-kan-niet-zonder-onafhankelijk-medium (links geraadpleegd op 5 april 2024); Hieke Huistra, ‘Hoe universiteitsbesturen hun bladen willen smoren’, *Trouw*, 16 maart 2024, 17.

Studentenbladen en universiteitsbrede bladen: ontstaan en ontwikkeling

De oorsprong van de universitaire pers ligt in de vroege negentiende eeuw, toen studenten initiatieven namen om eigen periodieken op te richten. Aanvankelijk verschenen deze studentenbladen onregelmatig en was hun een kort leven beschoren, maar rond het midden van de eeuw werden ze, wekelijks verschijnend, een vast onderdeel van het academische leven. Belangrijk en langlopend was *Minerva* (sinds 1876), een landelijk blad waarvan de hoofdredactie in Leiden was gevestigd met plaatselijke redacties in de andere universiteitssteden. Aan het eind van de eeuw werden in verschillende van die steden ook weer eigen, plaatselijke, bladen opgericht. Dit had enerzijds te maken met de groei van het aantal studenten, waardoor de universiteiten meer op zichzelf gericht raakten, en anderzijds met de komst van nieuwe groepen studenten die kritisch waren op de dominante corpscultuur in de bestaande bladen. In 1923 werd *Minerva* opgeheven; plaatselijke studentenbladen bleven wel bestaan.

In het interbellum ontstond het eerste universiteitsbrede blad dat een samenwerking was van hoogleraren en studenten: het *Leidsch Universiteitsblad* (LUB), dat verscheen vanaf september 1931. De aanleiding voor dit initiatief was een besef dat het universitaire leven steeds verder fragmenteerde. De universiteit groeide, raakte ruimtelijk verspreid over de stad, de studentenpopulatie werd diverser, en de verschillende academische geledingen leefden langs elkaar heen. Het ideaal van de *civitas academica*, van de universiteit als gemeenschap van alle hoogleraren en (oud-)studenten, stond onder druk. Het nieuwe blad was bedoeld als bindmiddel en moest een tegenwicht bieden tegen de middelpuntvliedende krachten.⁸

Vanuit dezelfde behoefte aan eenheid ontstonden er na de Tweede Wereldoorlog meer dergelijke periodieken, zoals het Utrechtse *Sol Iustitiae* (1946), *Folia Civitatis* van de Universiteit van Amsterdam (1948), het *Nijmeegs Universiteitsblad* (1951), en aan de Vrije Universiteit (vu) Amsterdam *Ad Valvas* (1953). Ze waren gericht op de hele academische gemeenschap – het begrip *civitas academica* kwam in de ondertitel van meerdere bladen voor – en werden gebruikt voor informatievoorziening en, in beperkte mate, gedachtewisseling. Daarnaast bleek er toch ook behoefte aan uitgaven voor specifieke doelgroepen: studenten, hoogleraren, niet-wetenschappelijk personeel, bestuur, relaties van de universiteit, enzovoort. Zo ontstond er in de naoorlogse decennia, aldus Kees Ribbens in zijn beschrijving van de voorgeschiedenis van het Utrechtse universiteitsblad (1969), ‘een wirwar aan lokale uitgaven’.⁹ Aan de vu bijvoorbeeld bestonden naast *Ad Valvas* onder meer het studentenblad *Pharetra*, het *Vrije Universiteitsblad* gericht op de gereformeerde ‘achterban’, en verschillende mededelingenbladen.

8 ‘Nieuwe uitgaven: Leidsch Universiteitsblad’, *Algemeen Handelsblad*, 24 september 1931. Zie in deze bundel de bijdrage van Pieter Slaman, ‘Binding versus kritiek in de Leidse universitaire pers, 1931-2022’.

9 Kees Ribbens, *Universitaire journalistiek tussen onafhankelijkheid en informatievoorziening. Een geschiedenis van het U-blad* (Utrecht 2003), 25.

Behalve bij hun eigen periodieken, die vaak opiniërender waren dan de bladen voor de hele academische gemeenschap, waren studenten ook betrokken bij de universiteitsbrede bladen, als auteur of middels een speciale ‘studentenredactie’. Vanaf de jaren zestig ontstond bovendien een nieuw soort studentenbladen: de vele actiekranten en andere uitgaven die onderdeel waren van de linkse studentenbeweging en die, net als de studentenbladen in de negentiende eeuw, vaak maar kort bestonden. Een opvallende route volgde *Propria Cures*, dat in 1890 was opgericht vanuit het Amsterdamse corps en zich vervolgens via polemisch studentenblad ontwikkelde tot literair-satirisch blad dat nog altijd bestaat.¹⁰

De evolutie van de universitaire periodieke pers ging vanaf het begin gepaard met bepaalde spanningen: tussen informatievoorziening en opinievorming, eenheidsstreven en meerstemmigheid, zowel binnen bladen als tussen verschillende bladen. Dit zou vanaf de jaren zeventig alleen maar sterker worden.

Universiteitskranten sinds de jaren zeventig

Universiteitsbladen kregen in de jaren zeventig een nieuwe rol als waakhond van de prille universitaire democratie. Groningen liep hierin voorop met de uitgave van de *Universiteitskrant* (UK) vanaf 1 september 1971, die nadrukkelijk onafhankelijk en opiniërend wilde zijn.¹¹ Andere universiteiten volgden. Conform de Wet Universitaire Bestuurshervorming (WUB) van 1970 hadden de Nederlandse universiteiten een democratisch bestuur met een gekozen universiteitsraad (en gekozen raden op allerlei andere niveaus) en een (uitvoerend) college van bestuur, met rollen die min of meer vergelijkbaar waren met die van een gemeenteraad en een college van burgemeester en wethouders in de gemeentepolitiek. Een vrije pers, vormgegeven door professionele journalisten en met ruimte voor nieuws, opinie en debat, leek hier ook passend. Bestaande bladen kregen een ander karakter en nieuwe bladen werden opgericht, of ontstonden door samenvoeging van mededelingen- en opiniebladen. De redacties van de nieuwe universiteitskranten spiegelde zich aan politieke journalisten en de wijze waarop die verslag deden. Ze waren sterk geïnteresseerd in het politieke spel dat zich afspeelde rondom het bestuur van de universiteit.

Onafhankelijkheid en professionaliteit werden steeds vaker gezien als voorwaarden voor kwaliteit. Er werd dan ook gezocht naar manieren om die onafhankelijkheid te waarborgen, bijvoorbeeld door een duidelijk redactiestatuut of door het blad onder te brengen in een van de universiteit losstaande stichting. Tegelijkertijd werden de kranten wel grotendeels betaald door de universiteit, wat bestuurlijke verwachtingen met zich meebracht met betrekking tot

¹⁰ Lucas Ligtenberg en Bob Polak, *Een geschiedenis van Propria Cures 1890-1990* (Amsterdam 1990).

¹¹ Annelies Noordhof-Hoorn, ‘Op de golven van de democratisering. De geboorte van de Universiteitskrant Groningen’, in: Rob Siebelink en Guus Termeer (red.), *Heb je dat gelezen! 50 jaar Universiteitskrant Groningen* (Groningen 2021), 12-33, aldaar 23; en in deze bundel de bijdrage van Guus Termeer, ‘Een oude waakhond in Groningen. De levensloop van een onafhankelijke universiteitskrant’.

de informatievoorziening en het versterken van de identiteit en het imago van de universiteit. De formele band met de universitaire gemeenschap kreeg veelal gestalte in een redactieraad (of beleidsraad c.q. adviesraad), die ook een rol had in het bewaken van de onafhankelijkheid.

Dat de onafhankelijke universiteitskranten hun plek in de loop van de jaren zeventig hadden veroverd, blijkt bijvoorbeeld uit een paginagroot achtergrondartikel in *NRC Handelsblad* van 28 juni 1980 met de kop 'De universitaire pers als luis in de universitaire pels'.¹² Daarin werd geconstateerd dat 'op een enkel geval na, waarin een blad nog nauw verbonden is aan de voorlichtingsdienst van een universiteit of hogeschool (...) er geen sprake meer [is] van directe zeggenschap of invloed van de instelling of haar autoriteiten op het universiteitsblad'. Verschillende voorbeelden lieten echter wel zien dat 'de universitaire autoriteiten' en 'de voorlichtingsdiensten' in de praktijk niet altijd gediend waren van de inhoud of toon van de berichtgeving. Dit gold overigens ook voor andere groepen binnen de universiteiten die van tijd tot tijd aan de bel trokken, omdat de bladen 'de grenzen van het welvoeglijke' zouden overschrijden.¹³ Belangengroepen probeerden op verschillende manieren invloed uit te oefenen op de koers van de bladen. De redacties bleven echter, ondanks de druk van universiteitsbesturen en lezers, vasthouden aan hun rol als luis in de pels. Kritische journalistiek zette de toon, hoewel soms gekleurd door persoonlijke preoccupaties van de redactie of individuele journalisten. Naast de universiteitskranten bestonden er ook in de jaren zeventig andere universitaire media, zoals bladen van studie- en studentenverenigingen, alumnimagazines en nieuwsbrieven, die op hun manier de stem van de gemeenschap vertolkten.

In een volgende transformatie van de universiteit, die ervoor zorgde dat de instellingen steeds zelfstandiger werden ten opzichte van de overheid en bedrijfsmatiger werden georganiseerd, en die in 1997 werd bezegeld door de wet Modernisering Universitaire Bestuursorganisatie (MUB), kwamen de universiteitskranten verder onder druk te staan. Universiteitsbesturen waren, in een competitief klimaat, beducht voor reputatieverlies, en de afdelingen communicatie en marketing gingen een steeds belangrijker rol spelen.¹⁴ In deze context werden de universiteitskranten soms gezien als een anachronisme, een overblijfsel uit voorbije democratische tijden. In het jubileumboek over vijftig jaar *Folia* dat in 1998 verscheen, klonken zulke zorgen door. *Folia* zou zich moeten vernieuwen, zo was te horen binnen de Universiteit van Amsterdam, en zich bijvoorbeeld meer dan voorheen op verslaglegging over inhoudelijke ontwikkelingen in de wetenschap moeten richten. En daar was best wat voor te zeggen, vond ook de redactie, maar zorgelijk was dat 'ook wordt geopperd dat de, overigens formeel vastgelegde, onafhankelijkheid van de redactie niet meer bij

¹² G. van de Wetering, 'De universitaire pers als luis in de universitaire pels', *NRC Handelsblad*, 28 juni 1980.

¹³ Ibidem.

¹⁴ Judith Thissen, 'Informatie of reputatie? Vijftig jaar Utrechts beleid ten aanzien van de pers- en publieksvoorlichting over wetenschappelijk onderzoek', in: L.J. Dorsman en P.J. Knegtman (red.), *Het universitaire bedrijf. Over professionalisering van onderzoek, bestuur en beheer* (Hilversum 2010), 87-107.

de moderne tijd zou passen en dat *Folia* zich meer naar het “bedrijfsbelang” van de universiteit zou moeten schikken’.¹⁵

De vraag klonk breder in universitair Nederland of een politiek-achtig, controlerend orgaan nog wel passend en nodig was. Zo wierp in februari 2000 in het Delftse blad *Delta* een decaan de knuppel in het hoenderhok met een ingezonden brief, waarin hij stelde: ‘*Delta* is een door de universiteit betaald huisorgaan, dat zich niet de vrijheden kan permitteren die de onafhankelijke drukpers heeft.’ De reden:

De academische wereld is fundamenteel veranderd – er staan meer dan ooit op geld waardeerbare belangen op het spel – en het past niet meer in deze tijd dat medewerkers van *Delta* zich als spookrijders door de universiteit bewegen.

Als het blad werkelijk onafhankelijk wilde zijn, zou het ook zijn eigen broek moeten ophouden. Nu was het echter ‘een door de universiteit betaald huisorgaan’ en diende het zich ook zo te gedragen.¹⁶ Het wekt geen verbazing dat deze opinie veel reacties opriep en tot een stevige discussie leidde over de vraag of de onafhankelijke universitaire pers ‘uit de tijd’ was. Daarbij sprongen onder meer de hoofdredacteur, de redactieraad en verschillende medewerkers van de universiteit voor *Delta* in de bres. ‘Een volwassen, goed geschreven, hoor en wederhoor toepassend en ach, waarom niet, soms een beetje prikkelend en pesterig, universiteitsblad is een beter uithangbord dan een hiep, hiep, hoera sufferdje’, aldus de voorzitter van de redactieraad.¹⁷ Hoe dan ook werd het voor de bladen lastiger om zich niet, bewust of onbewust, te voegen naar de bestuurlijke wensen.

In deze periode veranderden niet alleen de organisatorische context en het bestuur waar de universitaire media zich toe moesten verhouden, maar ook de vorm waarin de media verschenen. Vanaf de eeuwwisseling werden de kranten geleidelijk vervangen door glossy magazines en digitale platforms. Vorm en functie zijn met elkaar verbonden, zo realiseerde men zich, en dus vlamde de discussie over de onafhankelijkheid en het doel van universiteitsbladen weer op. Zo werd gevreesd dat een glossy vooral zou worden ingezet voor de *branding* van de universiteit en geen ruimte zou bieden voor kritische journalistiek.¹⁸ Een vergelijkbare vrees leefde bij de overgang van papier naar digitaal, wat bijvoorbeeld in 2009 in Utrecht gebeurde (waar een website de papieren versie helemaal verving). Tegenstanders vroegen zich af of dit niet zou leiden tot marginalisering, omdat minder lezers hun weg naar de website zouden vinden, en tot verdwijning van onderzoeksjournalistiek.¹⁹ Die vrees is ongegrond

15 Jos Dohmen, *Academische toestanden. De Universiteit van Amsterdam volgens vijftig jaar Folia* (Amsterdam 1998), 6.

16 Theo de Jong, ‘Delta mag niet dezelfde vrijheid hebben als onafhankelijke pers’, *Delta*, 23 februari 2000, <https://delta.tudelft.nl/article/delta-mag-niet-dezelfde-vrijheid-hebben-als-onafhankelijke-pers> (geraadpleegd op 4 maart 2024).

17 Simon Rozendaal, ‘Delta onafhankelijk en Delfts!’, *Delta*, 22 maart 2000, <https://delta.tudelft.nl/article/delta-onafhankelijk-en-delfts> (geraadpleegd op 4 maart 2024) en verschillende andere bijdragen die rond die tijd in *Delta* verschenen.

18 Mark Duursma, ‘Kritisch krantje wordt corporate magazine’, *NRC Handelsblad*, 19 december 2005.

19 ‘Uraad start actie Red het Ublad’, *Ublad*, 3 december 2009.

gebleken. Ook in de recente periode zijn er nog genoeg voorbeelden te noemen van heikle kwesties die niet werden geschuwd en waarbij al dan niet digitale universitaire media een eigen kritische koers voeren.²⁰

Deze bundel

Deze bundel presenteert een aantal casestudies waarin de geschetste ontwikkeling en aangestipte thema's verder worden verkend en uitgediept. De hoofdstukken zijn ontstaan uit voordrachten die werden gehouden op het congres 'Van luis in de pels tot corporate glossy. De universitaire pers in Nederland en België sinds het einde van de negentiende eeuw', georganiseerd door de redacteurs van deze bundel aan de Rijkuniversiteit Groningen op 25 november 2022.²¹

Aansluitend bij actuele discussies, opent de bundel met een bijdrage van Guus Termeer over de universitaire pers in Groningen, vanaf het moment – aan het begin van de jaren zeventig – dat daar de onafhankelijke *Universiteitskrant* werd opgericht. Hij gaat aan de hand van deze casus na welke criteria van belang zijn voor het onafhankelijk functioneren van een universiteitskrant, onafhankelijk niet alleen van het bestuur, maar ook van belangengroepen binnen de universiteit. De volgende bijdrage hanteert een lange-termijn perspectief, van het ontstaan van het eerste universiteitsbrede blad – het *LUB* – tot het huidige decennium. Pieter Slaman schetst hoe de Leidse universitaire pers werd geacht een rol te spelen in het creëren van eenheid in de academische gemeenschap, waarbij de relatie tussen universiteit en pers herhaaldelijk onder druk kwam te staan en van karakter veranderde, maar wel standhield.

Vervolgens gaan twee hoofdstukken dieper in op het ontstaan van studentenbladen in de vroegere geschiedenis van de universitaire periodieke pers. Abel Streefland beschrijft de vroeg-twintigste-eeuwse studentenbladen in Delft, die studenten wilden verenigen en vaak ook maatschappelijk engageren, en die een bijdrage leverden aan het vormgeven van de identiteit van deze studenten als (aspirant)ingenieurs. Christiaan Engberts richt zich op twee bladen in België die zich bewogen op het grensvlak van universiteit, kerk, staat en maatschappij. Hij analyseert de rol van deze media in de Leuvense studentenwereld en de Belgische samenleving rond 1900, en hij staat ook stil bij de vraag hoe het begrip 'universitaire pers' kan worden afgebakend.

Agnes van Steen werpt nieuw licht op de linkse studentenbeweging van de jaren zestig en zeventig door deze geschiedenis te benaderen vanuit het perspectief van universitaire media. Sommige bladen werden een spreekbuis van de beweging, andere bleven een eigen koers varen, waardoor er een complex krachtenveld ontstond tussen pers en studentenpolitiek.

²⁰ Zie in deze bundel de bijdrage van Ries Agterberg, 'Van politieke krant naar multimediaal nieuws- en debatmedium. Universiteitsbladen in de afgelopen vijftig jaar'.

²¹ Het congres werd georganiseerd onder de vlag van Gewina: Belgisch-Nederlands genootschap voor wetenschaps- en universiteitsgeschiedenis, in samenwerking met het Centrum voor Universiteitsgeschiedenis en Wetenschapsstudies (RUG) en het Stevin Centre for History of Science and Humanities (vu Amsterdam).

Ruben E. Verwaal en Jacques van der Linden stellen de vraag wanneer iets voor universiteitsbladen ‘nieuwswaardig’ is. Zij analyseren bladen van de Erasmus Universiteit Rotterdam en het Rotterdamse academisch ziekenhuis op de berichtgeving over HIV/AIDS in de periode 1983-2013. Ze concluderen dat universitaire media zich minder dan landelijke nieuwsmedia laten leiden door de actualiteit en zich meer richten op kritische reflectie en het agenderen van kwesties.

Als afsluiting van deze bundel volgt een terugblik op een halve eeuw universitaire media van de hand van Ries Agterberg. Deels gebaseerd op zijn eigen herinneringen en ervaringen, als (hoofd)redacteur van verschillende bladen, wijst hij op patronen en komt hij tot een periodisering. De bladen zijn van karakter veranderd, zo concludeert hij, maar ook vandaag blijft een onafhankelijke universitaire pers van groot belang.

De universitaire pers heeft in de afgelopen anderhalve eeuw verschillende gedaantes en functies gehad, die soms op gespannen voet met elkaar stonden. De casestudies in deze bundel tonen patronen, maar ook veelvormigheid en plaatselijke eigenaardigheden. De universitaire media veranderden van karakter, in wisselwerking met de veranderende idee van de universiteit. Deze geschiedenis geeft ook te denken over de toekomst van de universitaire pers, als een van de plekken waar de academische gemeenschap – en haar relatie met de samenleving – wordt verbeeld. Hoe klinkt de huidige ‘stem van de universiteit’ en hoe zou deze moeten klinken?

Sinds de jaren zeventig van de twintigste eeuw kennen Nederlandse universiteiten kranten met redacties van professionele journalisten. Ze brengen nieuws over wat de universiteit, medewerkers en studenten raakt, en bieden een platform voor opinie en debat. De onafhankelijkheid van deze media lijkt in toenemende mate onder druk te staan. Toch ging de ontwikkeling van de universitaire pers vanaf het begin gepaard met spanningen. Welke rol speelden studentenbladen en universiteitsbrede voorlopers van de onafhankelijke kranten? Hoe veranderden de functie, inhoud, vorm en doelgroep van universiteitsbladen? En hoe verhielden deze veranderingen zich tot de transformaties van de universiteit sinds de late negentiende eeuw? Deze bundel biedt een historisch perspectief op de universitaire pers als stem van de academische gemeenschap.

Universiteit & Samenleving 16

